

KORFA

N É P E S E D É S I H Í R L E V É L

A KSH Népeségtudományi Kutatóintézet kiadványa demográfiai kérdésekről

A GYERMEKÜKET EGYEDÜL NEVELŐ NŐK ÉS A MAGÁNYOSSÁG

Magyarországon a gyermeket nevelő háztartások közel negyede egyszülős, akik számos vonatkozásban hátrányosabb helyzetben vannak, mint párkapcsolatban nevelő társaik. Akár az anyagi helyzetüket, így a jövedelmi szegénységben való érintettségüket, akár a munkaerőpiaci integráltságukat tekintjük. Ezeknek a mérése hosszú évek óta nemzetközileg meghatározott standardok alapján történik. Arról viszont sokkal kevesebbet tudunk, hogy az anyagi problémák mellett milyen más nehézséggel küzdenek az egyedül nevelők. Az Egyszülős Központ saját klienseik körében végzett kutatása arról tanúskodott, hogy az egyedül nevelés nehézségeinek rangsorolásakor az érintett szülők nem az anyagi problémákat jelölték meg első helyen, hanem a társas kapcsolatoktól való elszigetelődést, a magányosság érzését. (COFACE, 2017)

Másik oldalról nézve a magányosságra irányuló nemzetközi kutatások azt jelzik, hogy számos szociológiai jellemző (pl. szegénység, munkaerőpiaci kirekesztődés) mellett legalább három demográfiai jellegű ismerv is nagyobb szerepet játszik a magányosság érzésének megjelenésében: az időskor, ha valakinek kis gyermeke van, vagy, ha valaki egyedül neveli a gyermekét/gyermekeit (IZA, 2021; Franssen et al., 2020; Kim and Kim, 2020; Samuels, 2019; Neto, 2014). Kérdés azonban az, hogy az egyedül nevelők között miért találunk több magányos személyt. Azért, mert azon ismérvek szerint kedvezőtlenebb az összetételük, amik a magányosság előfordulását nagyobb mértékben valószínűsítik, vagy a párkapcsolatban és az egyedül nevelők közötti különbségek akkor is megmaradnak, ha azonos szociológiai és demográfiai kategóriákban vizsgálódunk. Feltételezhetjük, hogy ez utóbbi igaz, hiszen a társ elvesztése, akár válás, akár özvegyülés által történik, az egyik legközelebbi emberi

kapcsolat elvesztését/jelentősebb meggyengülését jelenti. Az viszont nyitottabb kérdés, hogy a társ elvesztése mely társadalmi csoportokban valószínűsíti jobban a magányosság érzésének kialakulását.

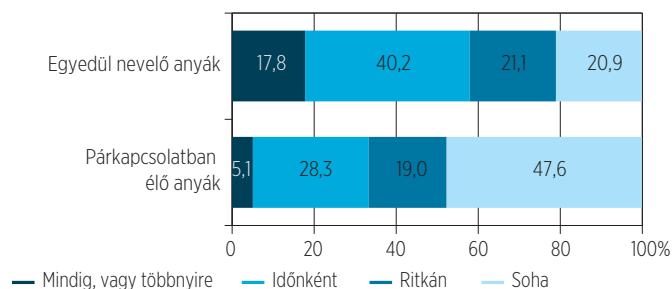
A 2016-os Mikrocenzus Szubjektív jóllét kiegészítő felvétel adatainak elemzésével ezekre a kérdésekre szeretnénk választ találni. Az adatfelvétel a 16 éves és idősebb népességre terjedt ki, amelyből kiválogatottuk azokat a válaszadókat, akik szülőként/anyaként együtt élnek legalább egy gyermekükkel, aki nem töltötte még be a 25. életévét. A magányosságot a következő kérdésre adott válaszok alapján vizsgáljuk: "Mostanában milyen gyakran érezte magát magányosnak?"; a válaszlehetőségek pedig a következők voltak: mindig, többnyire, időnként, ritkán vagy soha."

Szubjektív kérdésről lévén szó, nem tudhatjuk, hogy ki mit ért a magányosság fogalma alatt. Jelentheti azt, hogy nincsen társuk, nincs kivel megbeszélniük a mindennapi dolgaikat, a támogatás hiányát, továbbá, hogy anyagi nehézségek esetén senkire nem számíthatnak, nem tartoznak közösségekbe és akár azt is, hogy senki nem érti meg őket. Éppen ezért szokták megkülönböztetni a magányosságnak az emocionális és a szociális aspektusait. Az emocionális aspektusok arra utalnak, hogy valakinek nincsenek szoros érzelmi kapcsolata, amelyek támogatólag vannak jelen az egyén életében. A szociális aspektusok pedig azt jelentik, hogy az egyén fizikailag is kikerül a társadalom különböző szintjeinek a szövetéből. Lehetséges ugyanakkor az is, hogy valaki egyedül él, de mégsem magányos. Valamint a családban élés sem feltétlenül jelenti azt, hogy elkerüli a magány. Bármelyik dimenzió jelenik is meg az egyén életében, a magányosság érzésének negatív hatá-

sa vitathatatlan, ami az egészségi állapotra szintén kihat, és tovább gerjesztheti az érintettek társas kapcsolatok hálójából való kiszakadását.

A gyermeket nevelő anyák szubjektív jóllétét, ezen belül is a már említett magányosságot mérő 2016-os Mikrocenzus adatai alapján azt mondhatjuk, hogy a gyermeket egyedül nevelő anyák életében sokkal nagyobb mértékben van jelen a magányosság érzése, mint a párkapcsolatban élő anyák körében. Az egyedül nevelő anyák 18%-a mindig vagy többnyire magányosnak érzi magát, míg a párkapcsolatban élők körében ez csak 5%. Az egyedül nevelők további 40%-a, a párkapcsolatban élőknek pedig további 28%-a időnként magányosnak érzi magát. Mindkét csoportnak körülbelül ötöde mondta azt, hogy ritkán jellemző ez rá. Összességében tehát az egyedül nevelők 80%-a időnként, kisebb-nagyobb mértékben, de magányosnak érzi magát. A párkapcsolatban nevelőknél ez valamivel több, mint az anyák fele.

1. ábra: Milyen gyakran érezte magát magányosnak?

Forrás: Mikrocenzus 2016. Saját számítás.

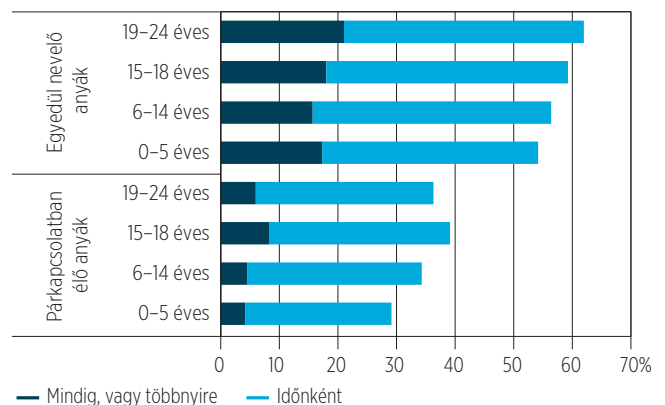
Adataink azt mutatják, hogy a legfontosabb szociológiai jellemzők, mint az iskolai végzettség és a munkaerőpiaci részvétel, - vagyis az, hogy valaki foglalkoztatott vagy sem - nem játszanak fontos szerepet abban, hogy mekkora az adott csoporton belüli érintettség. Ez az eredmény meglepő, hiszen azt feltételeztük, hogy alapvető szerepe van a magányosság érzése szempontjából annak, hogy valakinek van-e munkája vagy sem. A munka maga és a kollégák, mint személyes kapcsolati háló ugyanis sokat segíthetnek abban, hogy valaki ne érezze magát elszigetelve az emberi kapcsolatoktól. Másrészt azt is feltételeztük, hogy a magasabb iskolai végzettségűeknek jobb az anyagi helyzete, és esetleg jobb megküzdési stratégiáik vannak az elszigetelődés ellen.

Szerepe van viszont annak, hogy hány éves gyermek nevelkedik a családban. Mivel egy-egy családban nyilvánvalóan több gyermek is élhet, mérésünk során a legfiatalabb gyermek életkorát vettük figyelembe. A magányosságra vonatkozó nemzetközi kutatási eredmények alapján azt vártuk, hogy a magányosság azokat az anyákat jellemzi leginkább, akik kicsi gyerekeket nevelnek. Méréseink azonban nem a várt eredményt hozták, azaz nem illeszkednek

egyértelműen az eddigi kutatási eredmények fő áramába. Vizsgálatunk alapján ugyanis éppen azoknak az anyáknak a körében a legalacsonyabb a magányosságot viszonylag gyakran vagy nagyon gyakran megélők aránya, akik kisgyerekeket nevelnek. Az értékek a 15-18 és a 19-24 éves gyermeket nevelők körében a legmagasabbak. A gyermeküket egyedül nevelők körében ebben a két csoportban 60% körül mozgott azoknak az aránya, akik időnként vagy ennél gyakrabban is megélik a magányosságot. Ezen belül körülbelül minden ötödik mindig, vagy többnyire magányosnak érzi magát.

Feltehetően azzal magyarázhatók a nagyon magas mutatók, hogy a gyermekek felnövekedése, az önállósodás egyre több dimenzióban való megjelenése felerősíti a társ hiányából adódó magányosság érzését. Az egyedül nevelő anyák ekkor kezdik megélni azt, hogy a gyermekek hamarosan leválnak róluk.

2. ábra: A magányosságot időnként vagy gyakrabban megélők aránya a legfiatalabb gyermek életkora szerint

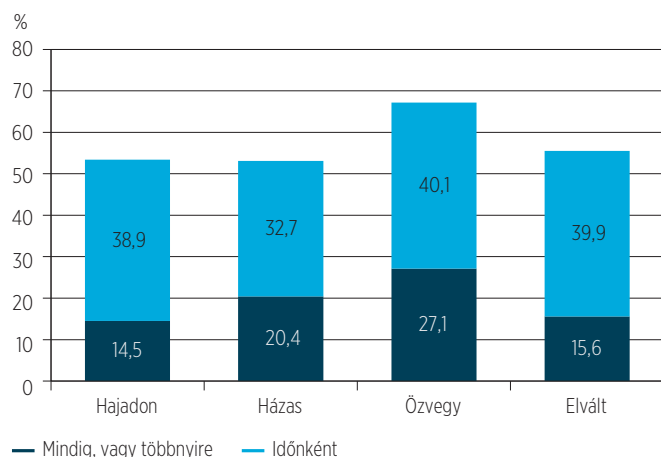

Forrás: Mikrocenzus 2016. Saját számítás.

A gyermeküket egyedül nevelő anyák körében fontos ismérvnek tűnik, hogy válás vagy megözvegyülés miatt nevelik együttélő társ nélkül a gyermekeiket. Sajnos az adatok nem teszik lehetővé, hogy pontosan elkülönítsük azokat, akik elváltak/szétköltöztek a párjuktól és azokat, akiknek meghalt a társuk. A családi állapot szerinti vizsgálatok – az hogy valaki hajadon, házasságban, elvált vagy özvegy – ugyanakkor valamennyire jelzik a csoportok közötti markáns különbségeket. Méréseink korlátja, hogy akik élettársi kapcsolatban éltek és korábban még nem voltak házasságban, azok akkor is a hajadon kategóriába kerülnek, ha szétköltöztek a párjuktól és akkor is, ha meghalt a párjuk. Azaz nem tudjuk elkülöníteni, hogy milyen okból veszítették el a társukat. Az is méréseink korlátja – bár sokkal kisebb problémát okoz –, hogy azt nem tudjuk, hogy a családi állapot melyik párkapcsolat alapján keletkezett. Egy elvált nő, aki később élettársi kapcsolatban élt, gyermeke is született és az élettársa meghalt, az általunk használt adatokban elváltként jelenik meg, hiszen az élettársi kapcsolatba lépésével

a családi állapota nem változott. Mindezen korlátok rögzítése mellett is azt látjuk, hogy a társ halála sokkal nagyobb mértékben valószínűsíti a magányosságot, mint a válás. Az özvegy családi állapotú, egyedül nevelő nők 27%-a mindig vagy többnyire magányosnak érzi magát. Emellett további 40%-uk időnként megéli a magányosságot. Összességében tehát kétharmaduknál fordul elő viszonylag gyakran a magányosság érzése.

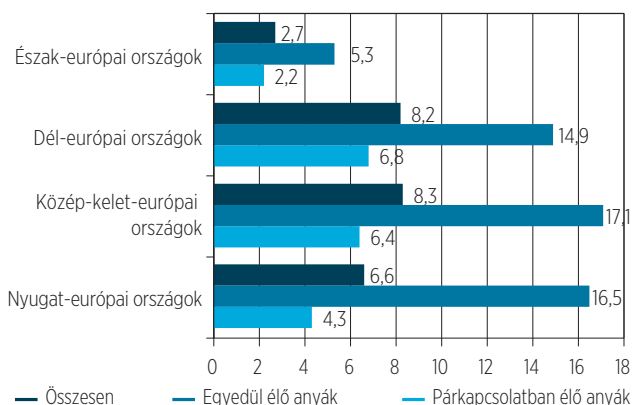
3. ábra: A magányosságot időnként vagy gyakrabban megélők aránya családi állapot szerint a gyermeküket egyedül nevelő anyák körében

Forrás: Mikrocenzus 2016. Saját számítás

Az európai országok között szintén jelentős a különbségeket láthatunk abban, hogy a népességnek mekkora aránya él meg viszonylag gyakran magányosságot. (JRC, 2018) Az általunk vizsgált célcsoport vonatkozásában ezeket a különbségeket az ESS (European Social Survey) adatai alapján próbáljuk megragadni. Az alacsony esetszámok azonban nem adnak lehetőséget arra, hogy országszintű

4. ábra: A magányosságot folyamatosan vagy majdnem folyamatosan megélők aránya a gyermeküket párkapcsolatban vagy egyedül nevelő anyák körében

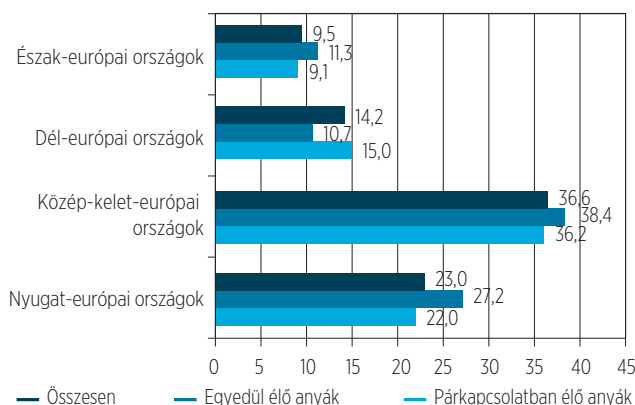

Megjegyzések: Észak-európai országok: Dánia, Finnország, Svédország; Dél-európai országok: Spanyolország, Olaszország, Portugália; Közép-kelet-európai országok: Csehország, Magyarország, Lengyelország, Szlovénia, Szlovákia; Nyugat-európai országok: Belgium, Németország, Franciaország, Egyesült-Királyság, Írország, Hollandia
Forrás: European Social Survey, 2012. Saját számítás.

összehasonlításokat tegyünk, ezért országcsoportokat képeztünk. A gyermeket nevelő nők körében a legmagasabb értékeket a közép-kelet-európai és a dél-európai országokban mértünk, ezt követték a nyugat-európai országok és nagyon alacsony volt a magányosságot igen gyakran megélők aránya az észak-európai országokban. Ugyanakkor minden országcsoportra jellemző, hogy a gyermeküket egyedül nevelő nőknek nagyobb aránya volt érintett, mint a párkapcsolatban élőknek.

A magányosság érzése szorosan összefügg a baráti, családi kötelékek hiányával és azzal is, hogy az egyén nem érzi ezeket elegendőnek, elég szorosnak, vagy kiterjedtnak. Ahogyan fentebb utaltunk rá, a magányosságnak megkülönböztethetjük az érzelmi aspektusát és a szociális vonatkozásait. Az érzelmi aspektus nyilván összefügg a szociális aspektussal, de ez nem minden esetben igaz. Magányosak akkor is lehetünk, ha be vagyunk ágyazódva társas kapcsolatokba, de azokat nem érezzük megfelelőnek, vagy nem érezzük olyanoknak, amire támaszkodhatunk. A szociális aspektusok viszont a tényleges kapcsolati hálóra utalnak. Ez utóbbi vonatkozásban az európai országokat nézve hasonló mintát látunk, mint amit a magányosság elterjedése kapcsán. Ennek ellenére adódhatnak különbségek is. Például, hogy miközben a magukat nagyon magányosnak érzők aránya a közép-kelet-európai és a dél-európai országokban nagyon hasonló, addig a közép-kelet-európai országokban a dél-európaiakhoz viszonyítva sokkal magasabb azoknak az aránya, akik ténylegesen elszigeteltek az emberi kapcsolatoktól, akik legfeljebb havonta egyszer találkoznak rokonaikkal, barátaikkal. Mindez pedig csak tovább erősíti a fentebb leírtakat, vagyis azt, hogy különböző kapcsolati háló mellett is lehetünk magányosak, hiszen a magányosság érzésének csupán egy aspektusa a kapcsolati hálóba való tényleges beágyazottság.

5. ábra: A barátaikkal/rokonaikkal/kollégáival nagyon ritkán találkozó aránya a gyermeküket párkapcsolatban vagy egyedül nevelő anyák körében

Megjegyzések: Észak-európai országok: Dánia, Finnország, Svédország; Dél-európai országok: Spanyolország, Olaszország, Portugália; Közép-kelet-európai országok: Csehország, Magyarország, Lengyelország, Szlovénia, Szlovákia; Nyugat-európai országok: Belgium, Németország, Franciaország, Egyesült-Királyság, Írország, Hollandia
Forrás: European Social Survey, 2012. Saját számítás.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- COFACE (2017). Everyday life of single parents in Hungary. <https://www.coface-eu.org/work-life-balance/single-parents-hungary/>
- Franssen, T.; Stijnen, M.; Hamers, F. and Schneider, F. (2020). Age differences in demographic, social and health-related factors associated with loneliness across the adult life span (19–65 years): a cross-sectional study in the Netherlands, *BMC Public Health*, 20:1118; <https://doi.org/10.1186/s12889-020-09208-0>
- d'Hombres, B.; Barjaková, M.; Schnepf, S. V. (2021). Loneliness and Social Isolation: An Unequally Shared Burden in Europe. *IZA DP No. 14245*.
- Joint Research Center (2018). Loneliness – an unequally shared burden in Europe. https://ec.europa.eu/jrc/sites/default/files/fairness_pb2018_loneliness_jrc_i1.pdf
- Kim, G. E. and Kim, E. (2020). Factors affecting the quality of life of single mothers compared to married mothers. *BMC Psychiatry* (2020) 20:169 <https://doi.org/10.1186/s12888-020-02586-0>
- Neto, F. (2014). Socio-Demographic Predictors of Loneliness Across the Adult Life Span in Portugal, *Interpersona*, 2014, Vol. 8(2), 222–230, doi:10.5964/ijpr.v8i2.171
- Samuels, T. (2019). Socioeconomic Status ,s Impact on the Experience of Loneliness. https://soundideas.pugetsound.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=csoc_theses

További információ:

Monostori Judit, monostori@demografia.hu

KSH NÉPESSÉGTUDOMÁNYI
KUTATÓINTÉZET

KORFA – NÉPESEDÉSI HÍRLEVÉL

Szerkesztő: Monostori Judit monostori@demografia.hu

Kiadó: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet

Cím: 1024 Budapest, Buday László utca 1-3.

Terjesztő: Törő Ágnes toro@demografia.hu

Telefon: 06-1-345-6631; Fax: 06-1-345-1115

ISSN 1586-7684 (nyomtatott) HU ISSN 2062-7599 (online)

TISZTELT OLVASÓNK!

A Korfa korábbi számai letölthetők a www.demografia.hu oldalról. A kiadvány szövege és ábrái tovább szerkeszthető formátumban igényelhetők Monostori Judit szerkesztőtől a monostori@demografia.hu e-mail címen.